

EEN MALACOLOGISCHE EXCURSIE NAAR GRAN CANARIA

Door bijzondere omstandigheden, - niet alleen het zomerweer van 1965 betreffend - was mijn vorige vakantie min of meer in het water gevallen. Zo kwam het dat ik reeds in februari 1966 behoefte ging voelen een wat vervroegde vakantie te houden. Mijn gedachten gingen daarbij aanvankelijk uit naar de zuidkust van Spanje, omdat daar het klimaat vroeg in het jaar gunstiger zou zijn dan elders aan de Middellandse Zee. Bij een bezoek aan een reisbureau bleek al ons dat de "all-in"-vliegtrajecten in de door mij gewenste periode (omstreeks de eerste helft van maart) reeds volgeboekt waren, voor zover het voor mij betaalbare tarieven betrof. Een ander reisbureau verstrekke mij echter wat gegevens over reizen naar de Canarische Eilanden, waarbij tot mijn grote verbazing een zeer voordelige reis was naar Las Palmas op Gran Canaria. Zonder aarzeling werd vrijwel op staande voet geboekt voor een tocht, die op 3 maart 's nachts om 12 uur zou beginnen en die op 18 maart omstreeks 7 uur op Schiphol zou eindigen.

Een en ander had tot gevolg, dat slechts 2 weken voor een voorbereiding van de tocht beschikbaar waren. Mede door de hulp van dr. C.O. van Regteren Altena, die mij een boek toezond over enige expeditie omstreeks de eerste wereldoorlog en van ir. van Zijp, die mij een aantal botanische gegevens verschaftte - beide heren betuig ik van deze plaats nogmaals gaarne mijn dank - ging ik niet geheel onvoorbereid op expeditie.

De vliegtocht op zichzelf was al een sensatie. Het was mijn eerste nachtvlucht en daar we op een hoogte van 5000 meter vlogen, was onder ons de verlichting van wegen, dorpen en steden nog goed zichtbaar. De vliegroute leidde westelijk van Parijs over Nantes, het eiland Noirmoutier, de Atlantische Oceaan, Noord-Spanje - de besneeuwde bergtoppen waren in het maanlicht zichtbaar als grote witte zeesterren - en Lissabon. Daarna volgden we de gehele Portugese westkust om dan de oversteek te beginnen naar de Canarische Eilanden. Deze tot Spanje behorende eilandengroep ligt voor de Afrikaanse kust ter hoogte van Spaans Marokko (Río d'Oro). Een van de grootste eilanden is Gran Canaria, dat qua oppervlakte zowat zal overeenkomen met de provincie Utrecht.

Omstreeks half acht kwamen we - nog in het duister - op het vliegveld Gando aan. Nadat op het uitladen van de bagage was gewacht, kon na paspoortcontrole het vliegveld worden verlaten. Bagagecontrole door de douane is er niet bij, omdat Las Palmas een vrijhaven is, zodat er geen invoerrechten worden geheven. Dit heeft tot gevolg dat op het eiland de prijzen van tal van artikelen lager liggen dan in het land van herkomst. Het transport van het vliegveld naar het hotelletje in Las Palmas was door het reisbureau verzorgd met een kleine autobus. De eerste indrukken die ik langs de weg van mijn bestemming opdeed, waren niet zo best. Het landschap zag er in de ochtendschemering uit zo in de geest van "de aarde was woest en ledig". Grauwgrijze en stoffige, bruine lavavelden omzoomden de asfaltweg. Van een vrijwel aaneengesloten plantendeck of grasmat, zoals we bij ons gewend zijn, was geen sprake. Pas bij het kruisen van een "barranco" trad de vegetatie meer op de voorgrond, meestal in de vorm van bananenplantages of groepjes Canarische dadelpalmen. (Voor een beter begrip van de landschappelijke situatie dient u zich voor te stellen dat het van vulkanische oorsprong zijnde eiland Gran Canaria de vorm heeft van een tulband. De van de top naar omlaag lopende verdiepte richels vormen dan de barranco's, beddingen van regentijd-riviertjes. Voornamelijk aan de oostzijde lopen de richels uit in een soort hoogvlakte, die via een klifkust overgaat in een zandstrand, dat bij hoogwater vrijwel onderloopt. Aan de westzijde gaat het berglandschap abrupt over in een steile, vrijwel ontoegankelijke rotskust zonder getijdenstrand).

Als we Las Palmas binnenrijden, vallen onmiddellijk de fraaie parken en hoteltuinen op. Oleander, Bourgainville, Hibiscus, en nog meer soorten, vertonen hun kleurenpracht. Bloeiستengels van Agaves tornen omhoog naast zuilcactus en palmen. Voorts overal Geraniums (Pelargonium) langs wegen en op huizen. Op terrasjes kan men in de schaduw van Ficus-soorten zitten met stammen van enkele decimeters doorsnede!

Las Palmas ligt aan de noordoostpunt van het eiland. In feite is het een langgerekte stad (ca 10 km), gelegen op dat punt, waar oost- en noordkust in elkaar overgaan en waar een betrekkelijk smalle landtong een rotsachtig eiland tot schiereiland maakt (La Isleta). Aan beide zijde van de landtong is een zandstrand ontstaan, t.w. Alcaravaneras aan de oostkust en Las Canteras aan de noordkust.

Aangezien mijn onderkomen vlak bij het Alcaravaneras-strand bleek te liggen, ging ik zo spoedig mogelijk na aankomst daar eens poolshoogte nemen. Het was hoogwater en de vloedlijn van het sterk vervuilde zandstrand leverde geen enkele schelp op! Bij een nadere beschouwing bleek dat niet zo verwonderlijk te zijn. Tegenover het strand is namelijk een havenpier gebouwd, waaraan olietankers aanleggen om hun vette lading over te pompen naar tanks op de vaste wal. Hierbij en bij het bunkeren van schepen die Las Palmas benutten als goedkope aanloophaven, wordt nogal wat olie gemorst. Het water is daardoor sterk verontreinigd. Latere bezoeken aan dit strand tijdens laagwater leverden angespoelde Grepidula porcellana op. Wat zuidelijker gaat het zandstrand over in een stenig plateau, dat bij hoogwater onderloopt. Op de stenen krioelde het van de Siphonaria algalisrae.

Na de eerste decoctie, ondervonden op het strand van Alcaravaneras (genoemd naar de griel, die hier vroeger broeide), ging ik ook het Canterasstrand eens bekijken.

ken. De eerste aanblik van dit strand was weinig hoopvol. Stelt u voor: een promenade in de vorm van een halve maan, aan de ene zijde geflankeerd door hoge dure hotels, aan de andere zijde door een zandstrand, bezet met verkleedtenten, ligstoelen en in de zon bradende badgasten. Een aantal lieden is bezig ongerechtigheden - voor 90% peuken van filter-sigaretten en wellicht voor de rest bestaande uit weggeworpen transistorbatterijtjes - weg te harken. Het Canteras-strand is een ideaal badstrand, omdat een rotsbarrière die als het ware de middellijn van de halve cirkel vormt, het strand beschermt tegen de hoge oceaangolven, die door de passaatwinden naar de noordkust van het eiland worden gestuwd. Dit gevoegd bij de constante temperatuur van omstreeks 21° C (winter en zomer) schept een milieu voor overwinterende overzeese badgasten, voornamelijk uit Scandinavië.

Een beetje teleurgesteld langs de vervaagde vloedlijn zwerfend in westelijke richting, valt het oog plotseling op een Spirula spirula, welke waarschijnlijk de hark heeft "overleefd". Al spoedig volgen er echter meer, zodat mijn wandeling niet tevergeefs is geweest. Nog verder westelijk gaand, tot voorbij het punt waar het beschermende rif de kust bereikt, verdwijnt het zandstrand om plaats te maken voor een steile klif met aan de voet een door de golven gegeseld rolkeienstrand, plaatselijk benut als vuilstort. Verder exploratie langs de kust wordt daardoor onmogelijk en ik keer binnendoor terug naar het hotel.

Ook het Canteras-strand bezoek ik later nog bij laagwater en dan blijken er nog wel wat andere soorten aan te spoelen. In de uiterste hoek van het zandstrand aan de kant van de Isleta is een aanspoelplekje voor gruis. De hierin voorkomende soorten zijn over het algemeen zo klein, dat de doorsnee-badgast ze over het hoofd ziet, de amateur-malacoloog in hart en nieren echter niet. Bij nader onderzoek thuis leverde het schelpgruis meer dan 50 soorten op. Voor zover reeds op naam gebracht, bevinden er zich onder andere de volgende soorten onder: Arca lactea, Arca noae, Crenella rhomboides, Brachydontis minima, Cardita calyculata, Lasea rubra, Cardium papillosum, C. fasciatum, Irus irus, Loripes lacteus, Jagonia eburnea, Spiralis bulimoides, Atlanta peroni, Smaragdia viridis, Fossarus ambiguus, Alvania crassa, Trivia candidula, Epitonium turtonis, Crepidula fornicata, Seila carinata, Columbella rustica, Pyrene cribraria, Pyrene rac, Marginella miliaris, Mitrolumma olivoides, Williamia gussoni, Pedipes afer, voorts tal van Rissoa-achtigen, Caecums, Alvania's.

Een volgende excursie bracht mij op het rotsachtige schiereiland La Isleta. Slechts de noordwestkust hiervan is voor het publiek, zij het tegen betaling, toegankelijk. De rest is militair terrein. Voor de somma van 1 peseta (ca 6 cent) verkreeg ik toestemming tot het betreden van het privé-terrein van El Confital, bestaand uit een aan zee grenzend rotsplateau, waarop een groepje bouwsels is neergezet, als onderdak dienend voor den deel van de bevolking, dat vermoedelijk het eigen huis had verhuurd aan badgasten, dan wel zich een "tweede woning" had aangeschaft in het kader van de weekend-recreatie. De bouwsels waren opgetrokken uit triplex, blik, plastic en bordpapier en ze zullen bij de eerste de beste (lees: kwade) storm in splinters uiteenvallen en daarna met volhardendheid weer worden opgebouwd. Bij deze hutten was een zandstrandje, genoemd Playa de la Caracollas. Die caracollas heb ik er gevonden, namelijk Bulla adansonii. Ook andere soorten spoelden hier aan, zoals Haliotis tuberculata, Lima lima, Pecten corallinoides, Psammobia depressa, P. intermedia, bovendien fragmenten van Cymbium, Charonia en Tonna.

Voorbij de schamele nederzettingen bevonden zich visdrogerijen, waar allerlei vissoorten en ook inktvissen gedroogd werden voor de bereiding van vismeel. Andere schelpdieren vond ik er niet tussen, omdat het vissen er over het algemeen niet met de bodemtrawl geschiedt.

Nabij de visdrogerijen was een kleine inham tussen de uit scherpe lavablokken bestaande kliffen. Hier konden ten koste van mijn schoenzolen onder andere worden verzameld: Mytilis perna (= pictus), Monodonta tessalata, Talparia lurida, Pustularia spurca, Corithium rupestre, Bursa scrobiculata, Thais haemastoma, Columbella rustica, Fusus maroccanus (een links gewonden soort), Cantharus viverratus en Jonus mediterraneus. In poeltjes leverden heremietkrabben me Scala commutata, Opalia crenata en Philippia hybridum, terwijl onder stenen Chiton canariensis leefde. Wat hoger op tussen de lavablokken vond ik zelfs doubletjes van Pinna rudis, voorts Cassis- en Cymatium-soorten, omhooggeworpen door de branding.

Het door mij ontdekte aanspoelplekje tussen de rotsen leverde bij latere bezoeken steeds minder op. Ik geloof dan ook de hier gevonden schelpen-concentratie te moeten toeschrijven aan de storm die in februari 1966 dit gebied (en ook Lissabon) heeft geteisterd. Bij deze storm zijn de over het algemeen in dieper water levende soorten door de hoog opgezweepte golven op de kust geworpen en op plaatsen terecht gekomen, waar ze normaal niet zouden kunnen aanspoelen door voor de kust liggende rotsbarrières en keienvelden, waarin de schelpen worden vergruizeld. De stormvloedlijn was er overigens blauwpaars getint van aangespeelde bezaantjes (Portugees oorlogsschip). De luchtblazen hiervan knapten onder de voeten. Tussen de rotsen bij mijn strandje ontmoette ik een levende papegaaiduiker, een dier dat ik daar niet zozeer had verwacht.

Een bezoekje aan de haven van Las Palmas - La Puerta de la Luz - leverde eveneens het een en ander op in de vorm van enige zeer fraaie exemplaren van Cassis undulata. Het viel mij op welke ongelooflijke grote hoeveelheden inktvissen aan wal wer-

den gebracht, voornamelijk Sepia officinalis en Loligo spec. Een praatje met een bemanningslid van een in de haven gemeerde Griekse trawler - de Agua Fotini uit Piraeus - leverde mij een fraai exemplaar van Tonna galca op zonder dat ik er iets voor mocht betalen. Onder dezelfde voorwaarden had ik wellicht ook een grote Triton-schelp kunnen lospeuteren, maar gedachtig aan bagageproblemen bij de terugtocht heb ik dat maar niet geprobeerd.

De exotisch aandoende markt nabij de St. Catalina-pier verschaftte mij een paar soorten, die ik wel fragmentarisch op de kust had gevonden, dan wel uitsluitend door vissers konden worden aangebracht, t.w. 3 Cymbium-soorten, Halia priamus, Mesalia brevis. Deze gingen voor een luttel bedrag in mijn handen over. Een bijzonder fraai exemplaar van Cymbium gracile, dat aanvankelijk 100 peseta's moest opbrengen, ging na afdingen en weglopen tenslotte voor 25 peseta's in mijn verzameling over.

Een tochtje met de auto van een vertegenwoordiger van het betrokken reisbureau voerde mij naar het uiterste westen van de noordkust, naar La Puerto de las Nieves. Dit vissersdorpje ligt aan een beschutte baai met een rolkeienstrand. Inspectie van de uit gaas gemaakte kreeftenkorven leverde me een rijke buit op, zoals Cassidulus saburon, C. undulata, Cymatium cingulatum, C. costatum, C. trigonum, Bursa marginata, Marginella glabella, alsmede een exemplaar van Turris undatiruga (52 mm lang). De meeste horens bevatten een heremietkrab, veelal vergezeld van een of meer zeeanemonen.

Aangemoedigd door het succes in La Puerto de las Nieves, besloot ik andere vissersdorpjes te bezoeken, zoals San Cristobal, dat enige kilometers ten zuiden van Las Palmas op een aan zee grenzend rotsplateau ligt. Onder gelijke omstandigheden als bij de vorige vindplaats verzamelde ik Astraea rugosa, Natica turtoni, Cymatium cutaceum, C. costatum, Bursa marginata, Cantharus viverratus, Latirus armatus en Conus papilionaceus. Hier lag tevens een aantal schelpen verspreid tussen de rolstenen op het keienstrand. Het vooruitzicht enkele peseta's te kunnen verdienen, zette de plaatselijke jeugd in actie. Ze brachten me heel wat exemplaren. Zodra had ik ze echter na afloop wat geld gegeven, of ze waren verdwenen om het op te snoepen. Wijze raad: geef nooit van tevoren geld, want dan verdwijnen ze en krijg je niets. Geef niet aan allen wat kleingeld, want dan blijven ze bedelen. Verstrek een van hen een groter goldstuk voor allen, dan rennen ze gezamenlijk degene die wat heeft gekregen, achterna, zodat je de gelegenheid krijgt ongemerkt van het toneel te verdwijnen. Doe je dat niet, dan krijg je een hele schaar peseta-vragende kinderen achter je aan! Nabij San Cristobal staat een oude ronde stenen toren in het water. Bij laagwater kan hier op de stenen verzameld worden (Littorina neritoides, L. punctata, Nassarius-soorten).

De zuidpunt van Gran Canaria wordt gevormd door een woestijnachtige delta met grote stuifduinen, aan de zuidzijde met een steil verloop overgaand in de zee. Aan de oostzijde is echter een strandvlakte ontstaan, die plaatselijk bij wijze van een slufteer de zandheuvels binnendringt. Langs de oude vloedlijn in deze slufteers vond ik weer in massa Spirula spirula en - waarnaar ik al had uitgekeken na het vinden van Spirula op het Canterasstrand - enkele Janthina's. Op de strandvlakte lagen enkele kleppen van Macra glabrata en van Lucina adansoni (een nabije verwant van Lucina columbella uit het Franse Mioceen). Nabij een plek waar vissers hun treknetten (zegen) te drogen hadden gelegd, kon ik wat jonge Tonna's oprapen, alsmede een doublet van Pecten jacobaeus, voorts een nog levend exemplaar van Murex cornutus (= brandaris?). (Na uitkoken door de hotelkok kon ook dit exemplaar aan mijn verzameling worden toegevoegd. Levend verzameld materiaal bewaarde ik enige dagen op alcohol, die ter plaatse goedkoop verkrijgbaar was. Daarna liet ik de schelpen in een linnen zakje in de wind drogen; dit om het gewicht van mijn bagage te beperken). Schelpenbanken of gruislijntjes trof ik aan de zuidpunt niet aan; waarschijnlijk is het constant zeewaarts stuivend zand hiervoor verantwoordelijk.

Tot zover mijn ervaringen bij het verzamelen van mariene mollusken, welke belevenissen mij over de honderd vijftig deels uit de Middellandse Zee bekende, deels voor mij nieuwe soorten opleverden, zij het met de nodige moeite! Voor het opscheppen liggen de schelpen er zeker niet.

Uiteraard heb ik ook getracht landmollusken te verzamelen. Dit is echter over het algemeen geen eenvoudige zaak. Veel van de oorspronkelijke begroeiing van de hellingen is verdwenen met de daarin geleefd hebbende endemische slakkensoorten. In plaats daarvan zijn bananen-, tomaten- en suikerrietplantages aangelegd, die vrijwel slakkenloos zijn. Ook de door ontbossing ontstane erosieverschijnselen hebben de slakkenfauna belaagd.

Van de oorspronkelijke laurierbossen die tot op circa 800 meter groeiden, is weinig over. Ik vond een klein stukje ten zuiden van Moya (los Tilos), waar ik inderdaad nog wat mollusken kon verzamelen. Op dorre hellingen, o.a. op de Isleta en in de naaste omgeving van Las Palmas, vond ik een Pomatias-achtige en wat Helix-achtigen. Meer dan 20 verschillende soorten kon ik echter niet verzamelen. Een deel van de soorten is alleen maar te vinden door in de barranco's aan de rand van de vegetatie de lavablokken weg te halen, soms wel tot een halve meter diepte. Deze lava is vaak messcherp en als u dan nog weet dat overal Opuntia's (schijfcactussen) groeien (destijds geteeld voor de Cochenille-luis) met vlijmscherpe stekels, die bij aanraking afbreken en in de hand blijven zitten, dan behoef ik u niet te vertellen, dat ik

Vervolg van blz. 1338

me zonder adequaat gereedschap (houweel) niet erg aan deze sport heb gewijd.

Over de plantengroei, zowel de inheemse als de aangevoerde, zijn boekdelen te schrijven (dit is dan ook al door anderen gedaan, zodat ik er niet aan zal beginnen) en om er over te kunnen oordelen, moet men het zelf aanschouwd hebben.

Terwijl ik dit neerschrijf, staan voor mij een aantal inheemse planten van Gran Canaria, t.w. Euphorbia canariensis (zuilvormige stengels, die enkele meters hoog kunnen worden), E. regis jubae, E. aphilla en Zollikoferia spinosa (een composiet), laatstgenoemde is door ir. van Zijp opgekweekt uit door mij meegebracht zaadpluis. Deze planten houden met recht de herinnering aan mijn excursie levendig.

De terugreis naar Holland gaat vlot. Met mijn bagage, waaronder ca. 10 kg schelpen en botanisch materiaal blijf ik onder de toegestane 20 kg. Achteraf blijkt dat bij de terugkeer op het vliegveld Gando de bagage niet stuk voor stuk wordt gewogen, doch gezamenlijk. De terugtocht leidt me over dezelfde gebieden als de heenreis, doch uiteraard in omgekeerde volgorde en bij daglicht. Het laatste wat ik van Gran Canaria zie, is de Isleta, waar ik vele uren heb doorgebracht.

Op Schiphol stap ik in de snel gevallen duisternis uit het vliegtuig bij een temperatuur van 5° C, na 15 dagen te hebben vertoefd in omstreeks 21° C. Dat viel bar tegen. De douane levert geen moeilijkheden op en via KLM-bus en openbaar vervoer kom ik behouden thuis met de vruchten van mijn onvergetelijke excursie (ook letterlijk, met lekker geurige bananen).

Van Haren.